

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตพืชและพัฒนาระบบการเกษตรของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่สามารถผลิตอาหารที่สำคัญของโลกคือ ข้าว โดยสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของประชาชนในประเทศและเหลือส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ ปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ชลประทานนั้นมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้เพาะปลูกเป็นจำนวนมากซึ่งในแต่ละปีเกษตรกรจะประสบปัญหาภัยธรรมชาติคือ สภาพอากาศแปรปรวน น้ำท่วม สถานการณ์ภัยแล้ง การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ส่งผลทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประสบปัญหาประกอบกับทางราชการก็ไม่สามารถสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นภารกิจทางด้านส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จึงต้องอาศัยกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในพื้นที่มาดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไว้สำหรับกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

อำเภออินทร์บุรีเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสิงห์บุรี มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 155,324 ไร่ มีพื้นที่นา 146,021 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 90 ของพื้นที่การเกษตร (สำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, 2557 ก) โดยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตชลประทานสามารถทำนาได้ปีละ 2 - 3 ครั้ง/ปี ในส่วนของการปกครองแบ่งออกเป็น 10 ตำบล มีจำนวนหมู่บ้าน 105 หมู่บ้าน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนจำนวน 10 ศูนย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ทั้ง 10 ตำบล สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ศูนย์ละ 20-30 ตัน/ปี ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในพื้นที่อำเภออินทร์บุรีและพื้นที่ข้างเคียง อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงผลดีที่จะได้จากการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ยังคงใช้เมล็ดพันธุ์เดิมๆอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรบางรายมีการเพาะปลูกข้าวติดต่อกันหลายฤดูกาลจนเป็นสาเหตุให้พันธุ์ข้าวกลายพันธุ์ ปัญหาข้าววัชพืช ส่งผลให้ผลผลิตข้าวที่ผลิตได้มีอัตรา/ไร่ต่ำ ผลผลิตข้าวไม่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาเกษตรกรในพื้นที่ยังขาดความรู้และใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกพันธุ์ข้าวที่ดี การปลูกการใช้ปุ๋ยและสารเคมี

การดูแลรักษาการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรยังคงสูงอยู่และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ต่ำไม่สม่ำเสมอขาดความเชื่อถือ อีกปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาการรวมตัวขององค์กรชุมชนในลักษณะกลุ่มการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่กระบวนการตัดสินใจของชุมชน ส่งผลให้การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพ และสมาชิกขาดความร่วมมือในการทำงานระบบกลุ่ม ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ไม่สามารถพัฒนาได้ต่อเนื่องและยั่งยืน

จากการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อปี พ.ศ.2543 -2544 ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนทั้งสิ้น 3,050 ศูนย์ และจากผลการติดตาม นิเทศและประเมินความก้าวหน้าของศูนย์ปรากฏผลการกระจายพันธุ์ต่ำกว่าเป้าหมายค่อนข้างมาก กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำตัวชี้วัดมาตรฐานศูนย์ในปี พ.ศ.2545 เพื่อช่วยผลักดัน กระตุ้นให้ศูนย์พัฒนาตนเองประสบผลสำเร็จ แต่ยังไม่สามารถผลักดันกระตุ้นให้ศูนย์พัฒนาไปได้เท่าที่ควร กรมส่งเสริมการเกษตร (2557) ได้ทำการประเมินศูนย์จำนวน 1,273 ศูนย์ ในปี พ.ศ.2555 พบว่ามีศูนย์ที่ต้องปรับปรุงอีกมากกว่า ร้อยละ 50 ซึ่งนับว่าปริมาณค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังพบว่าศูนย์ที่ไม่ได้มาตรฐานเมื่อได้มีการดำเนินการไประยะเวลาหนึ่งกลับมีคุณภาพมาตรฐานที่ด้อยลง หรือล้มเลิกไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของศูนย์และดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนของอำเภออินทร์บุรีให้เข้มแข็งและยั่งยืนให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ตลอดจนผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสามารถบริการให้กับเกษตรกรในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาองค์กรด้านความรู้ความสามารถในการบริหารได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ตลอดจนยกระดับการผลิตพันธุ์ข้าวให้ได้มาตรฐานมีคุณภาพเพื่อก้าวสู่การแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาสถานการณ์การเป็นสมาชิก การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการดำเนินงานศูนย์ฯ

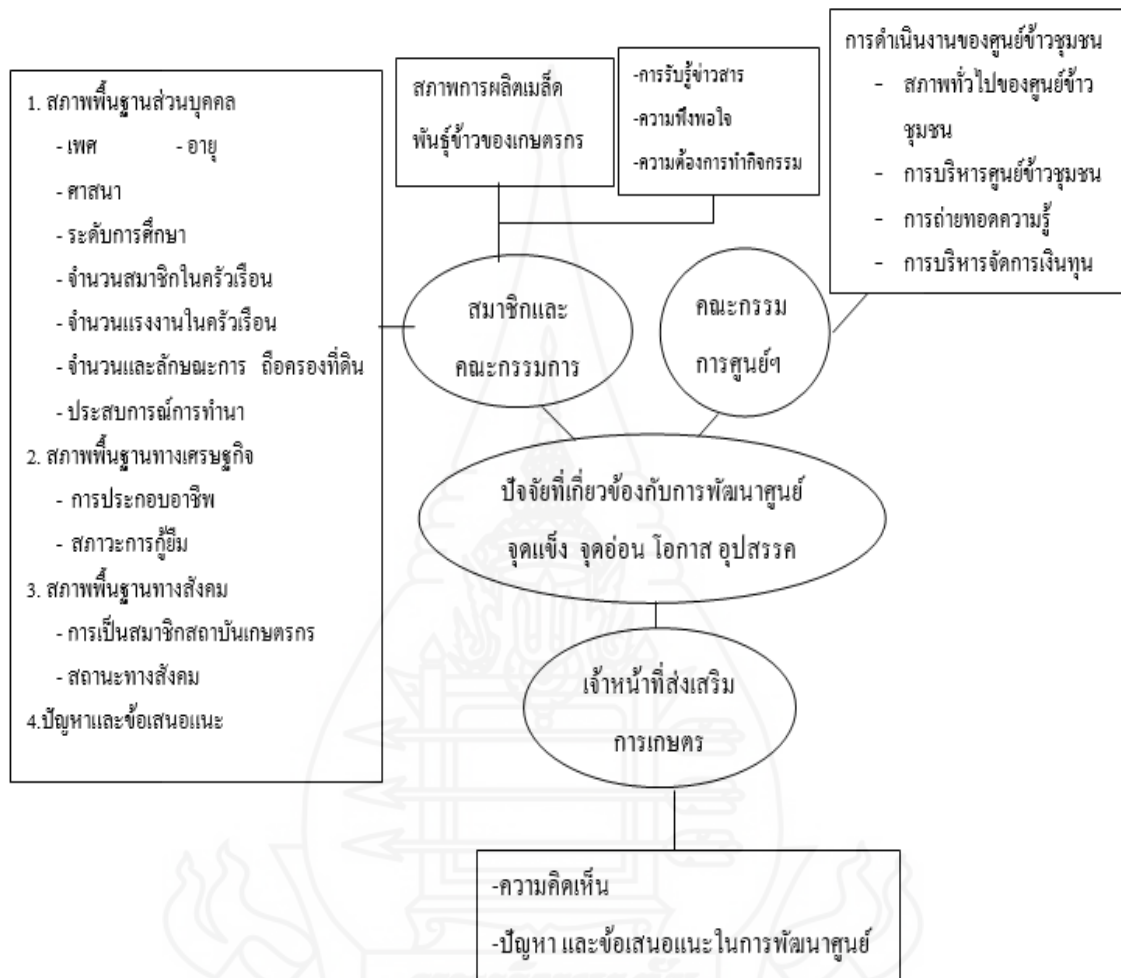
2.4 เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิก และคณะกรรมการศูนย์ฯ

2.5 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

2.6 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาสมาชิก และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรีจังหวัดสิงห์บุรี 6 กลุ่ม และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 5 ราย

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ศึกษาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีในเรื่อง สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน สภาพการผลิต สถานภาพการเป็นสมาชิก การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยการดำเนินการและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลของศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน 2558

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 “ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรผู้ทำนาที่รวมตัวกันก่อตั้งขึ้น และจดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกระจายให้แก่สมาชิกและเกษตรกรรายอื่นๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

5.2 “เมล็ดพันธุ์” หมายถึง เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีที่ศูนย์ฯ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

5.3 “คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนและได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน

5.4 “การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารและประสานงาน การผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ เหมือง/บัญชี เป็นต้น

5.5 “แนวทางการพัฒนา” หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วจับคู่เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน

5.6 “ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง” หมายถึง ปัจจัยภายในศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นโอกาสและอุปสรรค

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน

6.2 ลักษณะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน จะเป็นประโยชน์ต่อกรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการข้าว ในการกำหนดเป็นแนวทางการบริหารศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

6.3 ข้อมูลที่ได้สามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีต่อไป

